

*Попадинець М. В.,**викладач кафедри української мови**Національного університету «Львівська політехніка»**<https://orcid.org/0000-0001-5259-0952>*

ДИНАМІКА МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ УКРАЇНЦІВ: ВІД ТРАДИЦІЙНИХ ФОРМУЛ ДО СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

Анотація. У статті розглянуто еволюцію традиційних етикетних формул, їх адаптацію до цифрового середовища та вплив глобалізаційних тенденцій на мовленнєву культуру українців. Підкреслено, що мовленнєвий етикет є важливим індикатором національної ідентичності та культурної спадщини українського народу. Він тісно пов'язаний з історичним розвитком суспільства і своїм корінням сягає фольклорних текстів, у яких збережено сталий набір ввічливих формул, що регулюють соціальні взаємини, що становлять своєрідну модель бажаної мовленнєвої поведінки і соціальних ролей, передаючись з покоління в покоління. Мовленнєвий етикет часів Київської Русі базувався на принципах ввічливості, поваги та дотримання соціального статусу. Мовленнєвий етикет козаків також характеризувався високим рівнем ввічливості, повагою та специфічними формулами звертань, які відображали соціальний статус, честь і братерство, особливо важливою була релігійна складова етикету козаків. Наголошено, що у радянський період етикетні формули зазнали значного уніфікування та внаслідок політики колонізації втрачено багатство національних етикетних маркерів, що призвело до викликів у питанні збереження культурної самобутності. На сучасному етапі розвитку мовленнєвий етикет українців зазнає суттєвих змін, які проявляються у впровадженні нових форм електронного спілкування, що призводить до зміщення меж між формальним і неформальним стилем спілкування, появи нових комунікативних практик, що спрощують мовленнєву поведінку. Сучасні мовленнєві практики продовжують зберігати глибокий зв'язок з традиціями, хоча явища глобалізації та цифровізації вносять свою специфіку, що виявляється як у різноманітності комунікативних ситуацій, так і в зміні стилю спілкування. Особливу увагу приділено функціонуванню мовленнєвого етикету в молодіжному середовищі, де переважають трансформовані формули етикетних висловів. Встановлено, що така зміна мовленнєвих норм породжує виклики, пов'язані з тенденціями до спрощення комунікації, зниженням формальності й інтерференцією з іншими мовами. Тому постає питання про балансування між збереженням традиційних етикетних норм і впровадженням трансформованих мовленнєвих формул, що відповідають запитам часу та цифрових комунікацій.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, формули ввічливості, цифровізація, цифровий етикет, український традиційний етикет, комунікативні ситуації.

Формулювання проблеми. Мовленнєвий етикет є вагомим частиною культури кожного народу, адже віддзеркалює його менталітет, традиції, соціальні норми, а також тяглість поколінь. Український мовленнєвий етикет сформувався під

впливом історичних, етнопсихологічних і соціальних чинників і є однією з найважливіших ознак національної ідентичності українців. Його розвиток – від народної традиції до сучасних комунікаційних стратегій – показує як сталість, так і здатність адаптуватись до сучасних реалій.

В умовах глобалізації та цифровізації мовленнєвий етикет зазнає змін, що зумовлені трансформацією соціальних комунікацій. Зокрема, традиційні етикетні формули поєднуються з новими комунікативними практиками, що проявляється у використанні електронних форм спілкування, зміщенні меж формальних і неформальних звертань, пристосування звичних ввічливих виразів до сучасного дискурсу тощо. Попри ці зміни і тенденції, основні принципи українського мовленнєвого етикету незмінні: повага, доброзичливість, коректність.

Однією з найсуттєвіших ознак українського мовленнєвого етикету є те, що він своїм корінням сягає фольклору. Народні казки, прислів'я та приказки містять чимало етикетних формул, що є основою сучасних етикетних висловів. Так, досі збереглися традиційні форми звертань, подяки, вибачення, прохання тощо, що побутували в народі, проте вони змінилися відповідно до сучасних реалій.

Дослідження українського мовленнєвого етикету є актуальним як з лінгвістичного погляду, так і з погляду соціальної комунікації, оскільки він має велику вагу у збереженні національної самобутності, культурної спадщини та забезпеченні ефективної міжособистісної взаємодії. Попри чималу кількість праць, у яких науковці досліджують український мовленнєвий етикет, усе ще залишаються невирішені питання щодо його сучасної адаптації, взаємозв'язку традиційних і новітніх комунікативних практик, а також впливу глобалізаційних процесів на мовленнєву поведінку українців.

Отже, важливо не лише зберігати традиційні мовленнєві норми, але й досліджувати механізми їх трансформації у сучасному мовному просторі. Це дозволить не лише глибше зрозуміти еволюцію українського мовленнєвого етикету, але й сприятиме формуванню відповідних мовленнєвих практик, що відповідають сучасним комунікаційним викликам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення мовленнєвого етикету займає важливе місце в сучасних лінгвістичних і соціокультурних дослідженнях. Учені розглядають мовленнєву поведінку українців, її історичні витоки та трансформаційні процеси в умовах глобалізації.

Більшість науковців погоджується, що «мовний етикет українців репрезентує такі їхні етнопсихологічні риси, як релігійність, індивідуалізм, толерантність, душевність,

емоційність, лагідність, вразливість, естетизм тощо, що знайшло об'єктивізацію у формулах мовленнєвого етикету...» [1].

Так, Д. Жук (Лаврик) на прикладах дитячих поетичних творів розкрила взаємозв'язок етикетних формул з менталітетом народу та лінгвокультурним материнським кодом, а також з'ясувала, що процес формування мовної особистості та картини світу кожного українця, засвоєння лінгвокультурних кодів починається з перших етикетних формул і звертань, почутих від матері і батька [2].

М. Луца дослідила фактори, що впливають на ментальність нації, а також стверджує, що мовний етикет – явище суто національне, бо належить материнській мові і відображає національний характер українця [3].

Окрему увагу науковці приділяють проблемам мовного етикету молоді, зокрема дослідженню адаптації традиційних етикетних формул у мовленні підлітків і студентів. Учені наголошують, що: «Мова молоді – це складна відкрита підсистема, якій притаманні специфічні риси, ... , та містить елементи інших підсистем (професійні сленги, жаргони, діалекти та ін.). Молодіжна мова реалізується залежно від умов соціального середовища» [4].

Так, М. Баган та О. Скларенко у своїй статті дослідили ставлення української молоді до мовного етикету. Окрім того, на основі віртуального спілкування молоді було простежено зміни в сучасних мовних засобах, порівняно з традиційними нормами ввічливого спілкування [5]. М. Баган наголошує, що: «Виявлення ціннісних, світоглядних, комунікативних орієнтирів сучасної української молоді важливе для усвідомлення динаміки українського суспільства та принципів його самоідентифікації...» [6].

Сучасні дослідження зосереджуються на модифікації мовленнєвого етикету під впливом соціокультурних факторів. Науковці наголошують, що сучасна комунікація дедалі більше використовує неформальні звертання, що спрощує міжособистісну взаємодію, проте може призводити до втрати традиційних ввічливих норм [7].

Важливим напрямом подальших досліджень є визначення рівня збереження звичних мовленнєвих етикетних виразів та їх адаптації до нових соціокультурних реалій, а також розроблення стратегій збереження національних етикетних традицій в умовах глобалізованого суспільства.

Метою статті є дослідження динаміки українського мовного етикету в контексті його історичного розвитку, соціокультурних трансформацій і сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток мовленнєвого етикету в Україні відбувався в кількох основних напрямках, що відображають зміну соціальних відносин, вплив історичних подій та динаміку мовленнєвої культури. Одним з основних чинників формування етикетних норм була народна традиція, яка через покоління передавала сталий набір формул ввічливості, таких як привітання, подяка, вибачення, звертання тощо. Ці етикетні вирази, закріплені у фольклорі та народних казках, залишаються частиною сучасного мовлення, хоча й зазнали певних трансформацій. Фольклорні тексти містять численні формули ввічливості, що формували модель бажаної мовленнєвої поведінки. Наприклад, у казках звертання до незнайомих часто включає такі слова, як «доброго здоров'я», «милостивий пане», що демонструє важливість ввічливості як соціальної норми.

Традиційні форми мовленнєвої поведінки, що зберігалися впродовж століть, поступово адаптувалися під впливом нових соціальних викликів. В епоху Київської Русі мовленнєвий етикет базувався на ввічливих звертаннях, таких як «господарю», «княже», «добродію», «світлий пане», що підкреслювали соціальний статус адресата. У родинному колі використовували звертання, які збереглися в сучасній українській мові, наприклад «батьку», «матінко», «сестро» тощо. Також формули привітання часто мали релігійний відтінок: «З Богом», «Хай Господь благословить». Володимир Мономах у своєму «Повчанні» наголошував на важливості виховання, ввічливості і чемності як навичок, які формуються через практику, а не є природженими рисами, підкреслюючи цінність мовленнєвого етикету як складової культури. Мовлення було засобом демонстрації поваги, підтримки суспільного порядку і злагоди, а етикетні формули відображали загальнолюдські моральні цінності.

У період козацької доби в Україні сформувався своєрідний кодекс етикетних норм, що визначав правила поведінки, мовного спілкування, виявлення пошани та взаємодії в межах тогочасного суспільства. Особливості етикету цієї епохи визначають як традиційні уявлення про честь, гідність, статус, вікову ієрархію, так і військово-адміністративна структура Запорізької Січі. У цей час з'явилися звертання, які підкреслювали братерство. Так, до слова «пан» додавали слова-регулятиви «товариш», «брат», наприклад «пане товаришу», «пане брате», «панове товариство» [8]. Прикладом того, що етикет означеної доби вирізнявся високим ступенем ритуалізованості та пошанної ввічливості може бути цей фрагмент розповіді про козацький суд з «Історії запорізьких козаків» Д. Яворницького: «Кланяємось, **панове**, хлібом і сіллю». Судді починають питати: «Яке ваше діло, **панове молодці**?». Тоді покривджений каже першим: «От, **панове**, яке наше діло: оцей (показує на свого товариша) обидив, от стільки-то шкоди мені своїм скотом зробив і не хоче мені сплатити й поповнити, що слідує за спаш сина й за вибій хліба». Судді звертаються до кривдника: «Ну, **братіку**, говори, чи правда те, що **товариш** на тебе каже?» [9]. Також важливо наголосити на звичці козаків дякувати після споживання їжі: «Пообідавши чим бог послав, козаки вставали з-за столу, хрестилися на ікони, дякували спершу отаманові, потім курінному кухареві: «**Спасибі, братіку**, що ти нагодував козаків!» [9].

Культуру спілкування, особливості етикетних норм і правил українців другої половини XIX – початку XX ст., стверджують дослідники, значно визначала належність людини до певного класу, стану, верстви, громади. Оскільки більшість населення України в цей період складало селянство, воно було «основним носієм культурної пам'яті народу» [10]. У традиційній тодішній культурі етикет мав особливе значення, регулював взаємини між членами громади та визначав соціальні ролі. Так, широко використовували звертання «пане», «пані», «добродію», «панотче», що закріпилося у діловому та повсякденному мовленні. Такі звертання були поширені серед української інтелігенції аж до середини XX ст. [8]. У родинних відносинах дуже часто використовували пестливі форми (які збереглися й донині), що відображало теплі відносини між співрозмовниками: «татусю», «матусю», «сестричко» тощо, наприклад: «Христя собі глянула на його, подивилася на матір,

схопилася за лице руками, притулилася до комина головою... – О мій батечку, мій таточку! – нестямно скрикнула вона, і вся її постать затремтіла» [9]; «Де ти, Зінко, де ти, сестричко?» [9]; «Я мушу йти, матусю» [9].

Колективізація та централізація влади в радянський період значно вплинули на розвиток українського мовленнєвого етикету й стандарти комунікації. Радянська стандартизація мови мала чітко виражений ідеологічний характер, спрямований на формування єдиного мовного простору для всього СРСР, у якому українська мова мала б максимально наблизитися до російської за структурою, лексикою та стилістичними нормами. Штучно запроваджували слова, конструкції та синтаксис, невластиві природному розвитку мови. Унаслідок цього зникали питомі українські слова, словотвірні й граматичні форми, які ілюстрували давню традицію мовлення та образності. У межах цієї політики офіційні норми спілкування визначали так, щоб усунути будь-які релігійні, регіональні чи етнографічні ознаки, адже саме через них передавалися цінності, закладені в колективній пам'яті народу, яку радянська влада прагнула стерти. Етикетні формули, які містили національно-культурні маркери (звернення до Бога, використання локальних мовних форм тощо), визнавали «ідеологічно шкідливими» та замінювали на нейтральні або зросійщені варіанти. Через систему освіти, засоби масової інформації та офіційно-діловий стиль населення привчали користуватися стандартизованими виразами, що сприяло витісненню традиційних форм з повсякденного спілкування. Як наслідок, було втрачено частину комунікативних традицій, які відображали світогляд і духовні цінності українців.

У побутовому спілкуванні та документах зафіксовано схильність до «безликого» стилю мовлення, витіснялися такі звертання, як «пан», «пані», «отець», «шановний», які в традиційній культурі були знаком поваги до людини та її гідності. Так, традиційні форми звертання замінили уніфікованими та офіційними виразами, що відповідали ідеологічним вимогам того часу. Звертання «товариш» стало універсальною формою, що витіснила більш особистісні та персоналізовані етикетні вислови. Воно мало зрівняти усіх людей між собою, нібито даючи відчуття дотичності одне до одного: «Шановні **товариші!** Чи не забули ви передплатити періодичні видання на другу половину року!» [9]; «Тому **товариш** Л. І. Брежнев дуже слушно підкреслив на жовтневому Пленумі ЦК КПРС...» [9]. Поширені форми привітання «Слава Ісусу!» чи «Дай, Боже, здоров'я!» були витіснені офіційно нейтральними варіантами «Добрий день!» або «Здрастуй!»: «А ще як він одного дня до Єльки привітався, як наче з душі вимовилось оте його **«здрастуйте»**, коли вона поливала чорнобривці» [9]. Також варто наголосити, що вітання з релігійними святами, такі як «Христос Воскрес», «Христос рождається!» взагалі перебували під тотальною заборорою. Їх замінювали на світські форми на кшталт «Зі святом!» (звісно, здебільшого російською мовою) без згадки про релігійний чи національний характер. Традиційні форми прощання «Бувайте здорові!» чи «З Богом!» замінювали на «До побачення!» у діловому й публічному спілкуванні: «**До побачення, товаришко!**» [9].

Попри це, традиційні етикетні вислови продовжували існувати в побуті, особливо в сільській місцевості, у неофіційних ситуаціях і далі використовували звичні для українців форми привітань, подяки, звертань у колі родини тощо.

Після відновлення незалежності України 1991 р. відбулося поступове повернення до національних мовних традицій, а також формування нових комунікативних практик, зокрема під впливом західних мовних норм.

Сучасний український мовленнєвий етикет характеризується поєднанням традиційних і новітніх комунікаційних моделей. Так, спостерігається повернення до традиційних українських мовних норм, зокрема через популяризацію україномовного контенту та активну підтримку національної ідентичності. Але на сьогодні одними з основних факторів, що спричинили зміну мовленнєвої поведінки людей, є розвиток цифрових технологій і поширення соціальних мереж.

Інформаційні технології кардинально змінюють світ, звісно, впливають вони і на мовленнєвий етикет. Він зазнає суттєвих трансформацій під впливом цифровізації, глобалізації та соціокультурної динаміки, що викликають появу нових етикетних моделей, що адаптуються до швидкого темпу життя. З одного боку, ці процеси зумовлюють оновлення мовленнєвих практик, розширення комунікативних форматів і формалізацію нових етикетних норм у цифровому просторі (електронне листування, месенджери, соціальні мережі, форуми тощо), з другого, створюють низку викликів для збереження автентичності та функціональної самодостатності української мови.

Сьогодні онлайн-комунікація передбачає часте використання скорочених формул ввічливості, емодзі та неформального тону розмови. Це є показником трансформації мовленнєвої культури, яка пристосовується до нових засобів комунікації. Спілкування в онлайн-середовищі сприяє появі спрощених, неформальних етикетних конструкцій, які часто відрізняються від усталених норм. Наприклад, замість традиційного «дякую вам» у переписці широко використовують скорочені варіанти «дякую», «спасибі», а також запозичення з інших мов. Окрім того, цифрова комунікація спричинила і зміну структури звертань. Якщо в офіційному спілкуванні раніше домінувала форма «пан», «пані», то у віртуальному середовищі переважає використання імені або навіть нікнейму. Цей процес є частиною загальної тенденції до спрощення соціальної комунікації та нівелювання ієрархічних бар'єрів у мовленні.

Проте, як ми вже згадували, поряд з цими змінами спостерігається і тенденція до відродження і стійкого збереження традиційних формул мовленнєвого етикету. Так, в офіційному спілкуванні та публічних дискурсах здебільшого зберігається чітка структура мовленнєвої поведінки, що включає звертання на «ви», використання повного імені та прізвища, а також широко використовують усталені етикетні конструкції, наприклад підкреслено ввічливі форми звертання, подяки, прохання тощо («пане міністре», «дякуємо за співпрацю», «прошу надати відповідь»), що підкреслює як повагу, так і збереження елементів національної мовної культури: «Просимо Вас, **вельмишановний пане Президенте**, допомогти громадському пошуковому руху України виконати свій священний обов'язок перед воїнами, що загинули за свободу нашої країни» [9]; «**Шановний народний депутате**, якщо Ви й досі вірите в дива, то мусимо Вас розчарувати» [9]. У професійній сфері залежно від галузі можуть домінувати різні комунікативні стратегії. Так, в академічному середовищі зберігаються традиційні звертання «пане професоре», «пані докторко», що є ознакою поваги до наукового статусу

особи, проте зростає неформальність у наукових дискусіях: «Ми надзвичайно цінуємо вашу довіру, саме тому змушені оприлюднити публічну відповідь на закиди **пана професора**, адже вони зачіпають і нашу шановану аудиторію» [9]. У сфері бізнесу дедалі більше використовують більш неформальну модель спілкування, засновану на партнерському підході до комунікації, особливо якщо йдеться про довготривалу співпрацю. Натомість у неформальному спілкуванні мовні норми є більш гнучкими. Молодь активно використовує скорочені звертання і привітання («Привіт, друже!», «Салют!»), а також емоційно забарвлені слова, що підкреслюють дружній характер спілкування.

Окрім того, варто наголосити, що, попри активну модернізацію мовленнєвих практик, традиційні етикетні форми залишаються важливими у формуванні комунікативної культури українців. Наприклад, у релігійних або урочистих контекстах після відновлення Незалежності України вживають форми ввічливості («Слава Ісусу Христу!», «Нехай вам щастить!», «Дай, Боже, здоров'я!», «Слава Україні!»), які зберігають свою символічну функцію.

Отже, зважаючи на всі сучасні тенденції, можна виокремити такі основні ознаки сучасного мовного етикету (рис. 1):

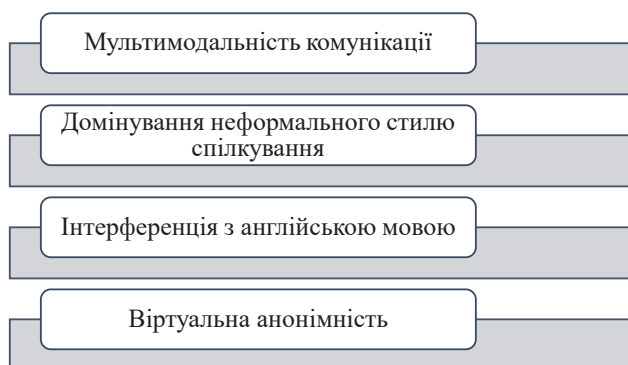

Рис. 1. Основні ознаки сучасного мовленнєвого етикету
Джерело: складено автором.

1. Мультиmodalність комунікації. Сучасний мовленнєвий етикет дедалі частіше реалізується в електронному середовищі через листи, коментарі, чати, відеозв'язок, де важливу роль відіграють не лише вербальні, а й невербальні елементи (емодзі, реакції, гіфки тощо).

2. Домінування неформального стилю спілкування. Глобалізація та цифровізація сприяють поширенню неформальної комунікації, де відбувається зміщення акцентів з традиційних формул ввічливості («шановний», «прошу», «висловлюю вдячність») на короткі, спрощені форми, іноді без вказання статусу чи поваги до співрозмовника. Дедалі ширше використовують неофіційне звертання на «ти» навіть у діловому спілкуванні, особливо в інтернеті. Така тенденція призводить до фамільярності, що найчастіше є недоречною у спілкуванні.

3. Інтерференція з англійською та іншими мовами. В умовах глобального комунікативного середовища український мовленнєвий етикет зазнає впливу англомовної традиції: поширюються привітання «hi», «hello», звертання «dear», форми подяки «thx», «ty», формули прощання «bye», «best regards» тощо. Проникнення англомовних етикетних формул

у професійне середовище («best regards», «sincerely», «cheers») як стандарту ділового листування. Часто їх вживають навіть у змішаному мовному коді. Наприклад: «Ну добре тоді пішла я їсти ковбасу всім **гуд бай**, удачі ☺» [11]; «**хеллоу**, що ти там? є новини?» [11]; «Нема про що балакати з тобою, **corppi**» [11].

4. Віртуальна анонімність і зміна уявлень про мовленнєвий етикет. Анонімність у цифровому просторі спричиняє зниження рівня відповідальності за дотримання етикетних норм. Це виявляється у гейті, мовленнєвій агресії, зниженні стандартів ввічливості тощо. Виникає думка, що більше не потрібно бути ввічливим, якщо тебе неможливо ідентифікувати з реальною особою.

Отже, цифровізація впливає на традиційні етикетні норми, формуючи нові правила поведінки у цифровому просторі. Вона не стільки загрожує традиційному етикету, скільки трансформує його, створюючи поняття цифрового етикету – нової форми комунікативної культури, яка регулює взаємодію в інтернеті, соціальних мережах, месенджерах, онлайн-конференціях тощо. Цифровий етикет враховує специфіку письмового та віртуального спілкування, включно з невербальними засобами, такими як інтонація голосу або жести під час відеозв'язку. Водночас цифровізація ставить нові виклики, зокрема пов'язані з розмиванням меж між роботою і приватним життям, нескінченним потоком інформації, нерівним доступом до цифрових технологій, що може спричинити соціальну нерівність. Однак вона також підштовхує суспільство до розвитку нових правил і норм, які мають забезпечувати повагу, тактовність, доброзичливість і відповідають новим комунікативним реаліям.

Однак, попри ці процеси, український мовленнєвий етикет зберігає найосновніші ознаки традиційної культури: повагу, ввічливість і доброзичливість у взаємодії між людьми. Його подальший розвиток залежить від суспільних трансформацій, впливу інших мовних культур і потреби збереження мовної ідентичності в умовах глобалізації та сучасної російсько-української війни.

Висновки. Мовленнєвий етикет є невід'ємною складовою культурної ідентичності українського народу, яка відображає його менталітет, історію, соціальні традиції та тяглість поколінь, і, попри значні трансформації, залишається важливим елементом культурної ідентичності нації.

Кризові історичні періоди, зокрема радянська доба зі своїми ідеологічними впливами, призвели до часткової деформації традиційних етикетних форм, заміни регіональних і релігійних маркерів нейтральними або уніфікованими мовними моделями. Проте відновлення незалежності України сприяло поступовому поверненню національних мовленнєвих норм і формуванню нових комунікативних моделей, здатних відповідати вимогам сучасності. Цифрова епоха внесла значні зміни, сформувавши так званий цифровий етикет, який враховує специфіку онлайн-спілкування, однак зберігає основні норми поваги і ввічливості. Соціальні мережі та онлайн-комунікації спрощують мовленнєві форми, зближують стиль спілкування, але водночас створюють передумови для збереження автентичності української мовної культури.

Отже, важливою ознакою мовленнєвого етикету українців є здатність усталених формул увічливості адаптуватися до соціокультурних змін і комунікаційних змін. Цифровий етикет стає новим культурним явищем, що розширює функціональні межі традиційного мовленнєвого етикету.

Література:

1. Пославська Н., Коляда А. Формули мовленнєвого етикету в текстах українських народних казок. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. 2019. Випуск 44. С. 69-82.
2. Жук Д. С. Особливості мовленнєвого етикету української лінгвокультури. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 74. С. 196-199.
3. Луца М. В. Етикет та ментальність українців. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2017. Том 1. № 76. С. 54-57.
4. Цар І. М. Українське повсякденне мовлення в міському молодіжному середовищі. Київ, Науково-виробниче підприємство «Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2021. с. 224.
5. Баган М. П., Скляренко О. В. Мовленнєвий етикет сучасної української молоді: динаміка комунікативних орієнтирів. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2024. Том 27. № 1. С. 9-18.
6. Баган М. П. Мовлення сучасної української молоді в контексті національно-культурних тенденцій розвитку суспільства // *Мова та культура у просторі новітніх технологій: проблеми сучасної комунікації: матеріали VI Міжнародної наукової конференції*, м. Київ, 23 березня 2023 р. К. : Талком, С. 15-16.
7. Костенко Н. Ідентичності у «posthuman» стані: локальність війни та глобальний світ. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023. №4. С. 5-21.
8. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів: Сполом, 2001. 223 с.
9. Шведова М., Вальденфельс фон Р., Яригін С., Рисін А., Старко В., Ніколаєнко Т. та ін. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). Київ, Львів, Сна, 2017–2025. URL: uacorus.org.
10. Мазуркевич О. П., Дячук В. П. М139 Звичаєві норми етикету в традиційній культурі українців: навч. посіб. Київ: Вид-во Ліра-К, 2015. 218 с.
11. Kieraś W., Kobyliński Ł., Komosińska D., Rudolf M., Shvedova M., Zwierzchowska A.. PAWUK: Extensive Annotated Web Corpus of Ukrainian. In: Lees, M.H., et al. Computational Science – ICCS 2025. ICCS 2025. 2025. Lecture Notes in Computer Science, vol 15904. Springer. Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-97629-2_7

Popadynets M. The dynamics of Ukrainian speech etiquette: from traditional formulas to modern communication strategies

Summary. The article examines the evolution of traditional etiquette formulas, their adaptation to the digital environment, and the influence of globalization trends on the speech culture of Ukrainians. It is emphasized that speech etiquette

is an important indicator of the national identity and cultural heritage of the Ukrainian people. It is closely linked to the historical development of society and has its roots in folklore texts, which preserve a stable set of polite formulas that regulate social relations, constituting a kind of model of desirable speech behavior and social roles, passed down from generation to generation. The speech etiquette of the Kyivan Rus' era was based on the principles of politeness, respect, and adherence to social status. The speech etiquette of the Cossacks was also characterized by a high level of politeness, respect, and specific forms of address that reflected social status, honor, and brotherhood. The religious component of Cossack etiquette was especially important. It is emphasized that during the Soviet period, etiquette formulas underwent significant unification, and as a result of colonization policies, the richness of national etiquette markers was lost, which led to challenges in preserving cultural identity. At the present stage of development, the speech etiquette of Ukrainians is undergoing significant changes, which are manifested in the introduction of new forms of electronic communication, leading to a shift in the boundaries between formal and informal styles of communication and the emergence of new communicative practices that simplify speech behavior. Contemporary speech practices continue to maintain a deep connection with traditions, although the phenomena of globalization and digitalization are introducing their own specific features, which are manifested both in the diversity of communicative situations and in changes in communication style. Particular attention is paid to the functioning of speech etiquette in the youth environment, where transformed formulas of etiquette expressions prevail. It has been established that such a change in speech norms creates challenges related to trends toward simplifying communication, reducing formality, and interference with other languages. Therefore, the question arises of balancing the preservation of traditional etiquette norms with the introduction of transformed speech formulas that meet the demands of the times and digital communications.

Key words: speech etiquette, polite expressions, digitalization, digital etiquette, traditional Ukrainian etiquette, communicative situations.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 07.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 02.09.2025

Дата публікації: 21.10.2025